

I snaga i slabost su u srcima

U staroj, bistričkoj mahali odjekivali su akžamski ezani, i u ovim su danima predstavljali ljudima mnogo više od poziva na namaz. Prvi ezan prekinuo bi prodorni zvuk topa sa Žute tabije, nagovještavajući trenutak prekida ramazanskog posta. Zatim bi cijela mahala pronašla smiraj u blagodati hrane, i sve što bi se kroz uske ulice čulo bili bi ramazanski programi sa televizija i radio-emisija i udaranje kašika od porculanske tanjire i zdjelice sa supom. Svaki iftar ne bi uvijek bio jednako raskošan, ali bi svaka sofru u tom trenutku bila najljepša kakva može biti za postača koji bi se pred naredbom svoga Gospodara i taj dan suzdržavao od jela.

Osjećaji pripadnosti i zajedništva u tim su se danima posebno isticali. Čak i oni koji su živjeli sami vrijeme su provodili u džamiji, na mukabelama i teravijama, čekajući u redu za somune i obilazeći komšije i rodbinu. Među ljudima su se tada gradili mostovi koji su tokom godine porušeni, i milost Božijeg oprosta spuštala se kako na ljude, tako i među njih.

U Bakarevićevoj ulici, u trošnoj kućici na uglu, živio je dedo Mehmed. Mlađima poznatiji kao Meho, ovaj uvijek nasmijani starac bi često izlazio na prozor i dijelio bombone, jabuke i čokoladice djeci koja su se tu igrala. Mahnuo bi im rukom punom slastica, i svi bi odmah znali zašto ih dedo Meho zove. „Akšamhajrula, djeco, jeste se izigrali?“, upitao bi ih onako usputno, dodajući im slatkiše, a oni bi mu odgovorili veselo i nasmijano, onako čisto i nevino kako to znaju samo djeca; odgovorili bi mu, a iz njihovih bi riječi i pokreta sijalo blagostanje i sreća, i dedi Mehi bi upravo takva reakcija bila ono najvrednije što su ta mala bića u sebi nosila. „Nemojte predugo vani u akšamski vakat, šejtani se skupljaju, djeco, ne valja.“ Oni bi mu se zahvalili i otrčali dalje niz ulicu; nekoliko trenutaka kasnije čuo bi se i akšamski ezan, a zatim i glasovi majki koje sa prozora dozivaju djecu da uđu u kuću. Ulica bi utihnula, a dedo Meho bi još nekoliko trenutaka promatrao kako i zadnji mališan nestaje iza kapije, a zatim bi se uputio u džamiju.

U ramazanskim danima ova rutina nije se znatno mijenjala. Meho bi pred iftar odškrinuo prozorčić, čulo bi se nijemo šrkivanje, te bi se zatim pojavilo vedro, naborano lice. Oči bi mu se, pritisnute osmijehom, skupile pred prizorom njegovih najdražih komšija dok nose somune u naručju i najčešće pričaju o tome koliko je vremena ostalo do iftara. Nije postojala određena dob onih koji su dužnost odlaska po somune izvršavali, ali se znalo da je pripisana najmlađem djetetu u porodici. A kako bistričkoj mahali dede Mehe života nije nedostajalo, pred pekarom, u redu za ovo ramazansko pecivo, nalazile su se sve generacije. Mnogo puta je starac želio objasniti nekome zašto toliko voli djecu iz ulice; želio je otvoriti svoje srce u potpunosti i skinuti sa sebe teret odgovornosti koji je nesvjesno preuzeo, iako to nije morao učiniti i niko to od njega nije zahtijevao; želio je otvoriti dušu, ne nadajući se da će na drugu osobu prenijeti ono što ga tišti, nego da će ta osoba shvatiti zašto je njegovo breme toliko važno i koja je njegova lekcija. Nije Meho

živio u prošlosti, niti je htio bilo koga u nju vraćati. Međutim, strepio je svakoga dana, pa tako i tog ramazana, da će istina biti zaboravljena zbog onih koji su preslabi da na sebe preuzmu njenu težinu. Svrhom svoga života smatrao je dobročinstvo. Svaki osmijeh koji bi na licu djeteta izmamio vidio je kao sadaku – što ona i jeste. Ali, krajnji cilj mu se krio u tome da barem jednu dušu dovede do spoznaje; da barem jednog pojedinca navede na to da otvori svoje srce istini i postavi sebi tačno određeni cilj u životu – da se znanjem i trudom bori, i jednoga dana za tu istinu i izbori, uz Božiju pomoć.

Prolazili su dani, Bajram se primicao, a teret neispunjene dužnosti dedu Mehu pritiskao je više nego ikada. I onda, jednog popodneva, vrativši se sa podnevne mukabele, Meho je legao da odmori, kako je uvijek činio „slijedeći sunnet Poslanikov“, kada je iznenada čuo prodoran zvuk. Starac je naglo ustao, kao 'iz topa izbačen', i utrčao u sobu odakle se čula buka. Zatekao je slomljen prozor. Djeca su vani vrištala, neki u smijehu a neki u panici, i kroz ulicu je najednom odjeknulo mnoštvo sitnih koraka u trku. Nekoliko trenutaka kasnije, nije se čulo ništa osim automobila u daljini i škripanja tramvaja po starim šinama. Komadići stakla rasuli su se po cijelom ćilimu. Meho je pažljivo podigao sedžadu s poda, otresavši kristaliće koji su na njoj završili, i prebacio je preko kauča. „Eto ti, kad je ne skloniš u vakat“, promrmljao je za sebe sjedajući, i zagledao se prvo u šareni ćilim, a zatim u zid naspram kauča, po kojem su se prolele zrake sunca odbijene od slomljeno staklo. I kao da je naslućivao, još od trenutka kada se nesreća desila (a znao je da je nedjelo bila zapravo nesreća, i da su njegova dječica previše odgojena da tako nešto učine namjerno), da će mu u rijeci sjećanja nadoći baš jedan trenutak, jedna bolna tačka, i nikako nije htio da se s njom suoči. Zapravo, tu je tačku naslućivao već danima, mnogo prije same nesreće, i u podsvijesti je znao da se s njom morao još jednom u svome životu suočiti da bi ispunio svoj cilj. Negdje u grudima ga je zaboljelo, u dubokoj, potisnutoj rani, i pred njim su se ukazale plave dječeačke oči i široki osmijeh.

Dvadeset i šest godina ranije, u opkoljenom Sarajevu

Živio se život polovično, u invalidskim kolicima i uz hronični kašalj, u suzama i osmijehu nade i prkosa, na namazima s najviše ponosa i iftarima koji su bili hranjivo nedovoljni za tijelo, ali su ispunjavali dušu. Živio se život, ali život nisu živjeli ljudi – on je nekako živio kroz njih, i kao da nisu imali drugog izbora osim da žive, baš u vremenima kada se najviše umiralo.

Živjelo se i u kućama, i na ulicama, i u skloništima, i u džamijama, i na liniji – i svako se osjećao kao da je na nekoj liniji. Samo su tu liniju neki morali prekoračiti.

Došao je jedno mirno jutro Ibrahim pred oca, ostavivši kanistere vode ispod stola, i sjeo kraj njega na postelju obgrljenu bijelim čaršafom. I rekao mu je ono čega se najviše bojao.

„Vidiš li mene? Niko te nije zvao.“

Glas mu je bio miran, pogled uplašen. Ibrahim je zamišljao da je i njegov bio takav onoga dana kada su mu saopćili da mu je otac ranjen. Kasnije su javili, ništa strašno. Ali dovoljno da na majčino lice spusti suze koje je toliko dugo, kroz svaku nedaću potiskivala.

„Babo, znaš da ću otići. Samo mi treba tvoja riječ odobrenja, jer mogu i bez nje, samo neću imat' mira.“ I otišao je šesnaestogodišnji Ibrahim nekoliko dana kasnije, pruživši majci i ocu posljednji poljubac i zagrljaj. Lakše bi Mehmedu i Suadi bilo da se sručio Trebević na kosti njihove, nego mlade kosti njihova sina na tu hladnu gromadu. I da ih je zaista poklopio u trenutku kad su im javili, rekli bi da ih ne boli. Da ih nakon te vijesti ništa više ne može boljeti.

Sjedio je Meho i prisjećao se tog posljednjeg trenutka, rastanka i zagrljaja, negdje u dubini duše je osuđivao samoga sebe što nije spriječio ono što je moglo biti spriječeno, ali je s godinama naučio da na to gleda kao na Božiju odredbu, i samo je u tome njegovo srce moglo pronaći smiraj. Snagu je nalazio u dovi, pobožnosti i onoj spomenutoj dobrodušnosti zbog koje je svakoga tretirao jednako i želio učiniti da se u njegovom prisustvu osjeća lijepo i ugodno.

Nekoliko je minuta razmišljao o tome šta bi mogao učiniti sa razbijenim staklom, pa kada je ustao da uzme vrećicu u koju će ga pokupiti, čuo je kucanje na vratima. Prišao je hodniku, a zatim otvorio vrata širom. Široka srca, dedo Meho nikada nije imao običaj samo odškrinuti. U njegov su dom svi bili dobrodošli. Samo je znao da dušmanski korak njegov prag preći neće, ali bi dobri Meho i ta gladna usta nahranio. I to je sevap, rekao bi.

Pred njim je stajao komšija Asim, sekundu kasnije uoči Meho, sa sinčićem koji se krio iza njegovih leđa, grleći ručicama oko struka. Mali je plakao, nečujno i dječaćki, ne onako kako je priličilo djetetu, nego kako je naučen – suzdržavajući glas i brišući suze prije nego što bi dospjele ispod obraza. Mehi je taj prizor bio donekle simpatičan ali istovremeno žalostan. Otac je počeo sa isprikama i uobičajenom pričom koja je ličila ponajviše na neki, dobro uvježbani, roditeljski govor, koji je bio dužnost koja je morala biti ispunjena, ali ni ocu ni djetetu nije pričinjavala zadovoljstvo. Starac kao da isprike nije ni čuo. Kleknuo je pred dječaka, uzevši ga nježno za ramena brišući mu suze sa rumenih obraza. „Ma, što ti meni plačeš sad, nek' je živa glava, hvala Allahu. Je li ti se povrijedio ko od drugova?“

Dječak odrično klimnu glavom i nasmiješi se, sada već mirniji. Nasmiješi se i Meho, zadovoljan ovim odgovorom. Uspravi se i potapša dječakova oca po ramenu. „Komšija, ništa se ti ne sekiraj, za prozor ću ja lahko. A djeca su to, dešavalo se i nama, a dešavat će se i njihovoj djeci, inšallah. Nego, da mi kahvu popijemo, a nek' se mali ide igrati. Budi miran, neće babo ružiti“, pogleda dječaka kada je rekao ove

posljednje riječi i namignu mu iznad veselog, gotovo djetinjeg osmijeha. Dijete pogleda oca, a nakon odobrenja otrča u mahalalu.

„Nemoj ga, Asime, tako ti Boga, ako ga nisi već naružio, jesi li?“
„Nisam, Meho, Boga mi, samo sam ga malo posavjetovao. A moraš malo, upusti se dijete inače pa mu ništa ne možeš. Željezo se kuje dok je vruće, kad ću ga ako neću sad“, pravda se otac, stoji kraj komšije dok pripremaju fildžane.

„Asime, imao sam i ja dijete. I odgajao sam ga, kako i priliči, a onda sam bez sina ostao, pa sam shvatio da bi mi dobar bio i da sam ga malo manje ružio kad baš nisam morao. Dobra su ovo djeca, mada, razumijem ja tebe. Dobri su, Asime, da ih Allah poživi i sačuva, i da ne vide što mi vidjesmo. Al' zato baš, nemoj ga. Nek' budu djeca dok su djeca.“

Ispriča Meho Asimu svoju priču, plakali su obojica na kraju. I ne muški, ne naučeno, bez mehanizma i laži – plakali su. Pokupiše staklo. Asim ponese vrećicu kad je krenuo kući, da baci usput. Nije zijan dječiji bio povod da se zbliže, koliko neka Asimova dobrotu koju je Meho primjećivao i u džamiji, i kad bi se sreli usput ili na pijaci. A nije ni Asim loše o starcu mislio, nego ga je previše uvukla u sebe kolotečina nevremena u kojem se živi, pa je zaboravljao na dužnosti koje je prema njemu, po svakom zakonu i pravilu, imao. Pa, makar da ga obiđe. Zbližili su se baš kao djeca u mahali; neobavezno, iznenada, obojica sa jednim praznim mjestom u porodičnom stablu, namijenjenom muškoj figuri.

Godinu dana kasnije, Asim je nosio njegov tabut. Na dženazi je bilo gotovo onoliko ljudi koliko je Meho za života slatkiša djeci podijelio. I kada ga je mnogo godina kasnije sin pitao kakav je taj dedo Meho bio, ostavši sa tek grubim obrisima slike koja je nekad na dedu ličila, Asim mu je odgovorio sa neobičnom težinom u grudima. „Bio je čovjek koji ništa nije mrzio osim mržnje. Čovjek koji je preživio najveći bol kojim Allah može iskušati čovjeka, a koji na pravom putu nije posustao. Borio se za istinu i pravdu čak i onda kada je pred njom sam stajao – bio je za to život spreman dati, u svakom trenutku svog života. Dušmaninu nije zlo želio; svoje je znao čuvati. Za njega je svaki grumen bosanske zemlje bio amanet, svaka jabuka koju vam je znao dati kad ste bili mali, za njega je bila Božiji dar. Tako je gledao na ljude, na prirodu, na ljubav – na svaku blagodat koje se možeš sjetiti. Dedo Meho ti je, sine moj, bio čovjek koji je znao da čovjek dvije stvari u srcu nosi, snagu da bude pravedan i slabost da pred iskušenjem poklekne. On je čitavog svoga života birao snagu.“

Iman Korić, učenica III razreda Prve bošnjačke gimnazije u Sarajevu

Druga nagrada